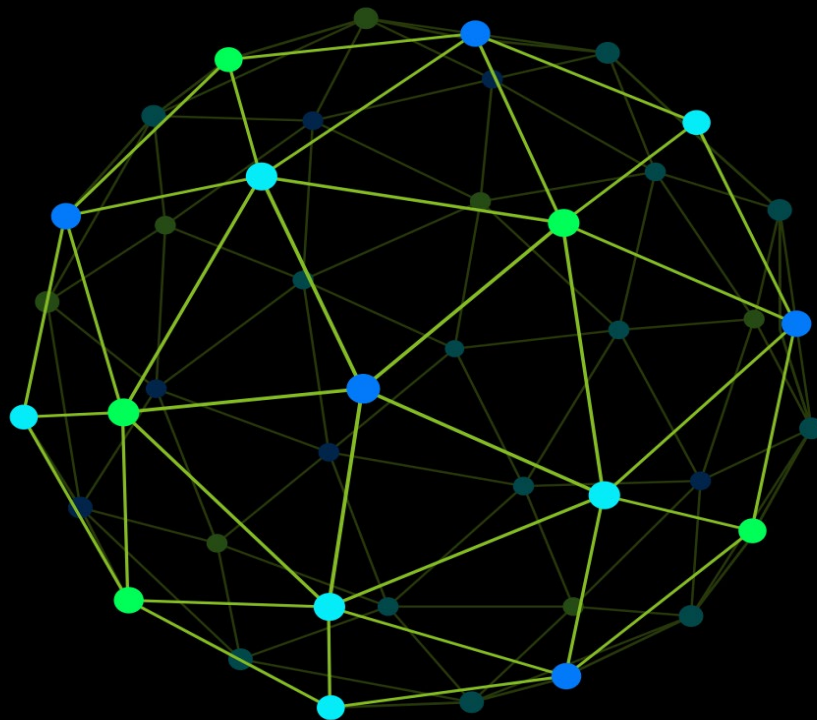

Aan de gemeenteraad van de
de gemeente Zoetermeer
T.a.v. de heer R. Blokland
Postbus 15
2700 AA ZOETERMEER

Rotterdam, 23 juni 2020

Ons kenmerk: 2006B4BFE6/IM

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2019 van de gemeente Zoetermeer.

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de door het college van burgemeester en wethouders onder toezicht van de gemeenteraad opgemaakte jaarrekening. De controle van de jaarrekening ontslaat het college of de raad niet van hun verantwoordelijkheden. Wij hebben onze belangrijkste bevindingen samengevat in deze rapportage.

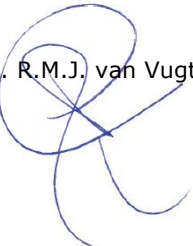
Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening van 2019 van de gemeente Zoetermeer.

Wij willen deze rapportage graag met u bespreken en kunnen dan ook uw eventuele vragen beantwoorden.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

drs. R.M.J. van Vugt RA

Inhoud

01 Managementsamenvatting

Managementsamenvatting 2019	5
-----------------------------	---

02 Belangrijkste bevindingen en observaties

Jaarrekening en jaarverslag	8
Begrotingsoverschrijding en aanbestedingen	9
SiSa en WNT	10
Grondexploitatie	11
Gemeenschappelijke Regeling Bleizo en Sociaal domein	14
Fraude als onderdeel van onze controle	16

03 Interne-beheersingsomgeving

De belangrijkste bevindingen uit onze managementletter 2019	18
Betrouwbaarheid en continuïteit automatiseringsomgeving	19

04 De financiële positie van uw gemeente

De financiële positie van uw gemeente	21
Het weerstandsvermogen	23

05 Overige aangelegenheden

Communicatie met het management	25
---------------------------------	----

06 Bijlagen

Bijlage A - Niet-gecorrigeerde controleverschillen	28
Bijlage B - Onzekerheden in de controle	29
Bijlage C - Tekortkomingen in de toelichtingen	30
Bijlage D - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019	31
Bijlage E - Onafhankelijkheid	32

01 Management- samenvatting

Managementsamenvatting 2019

	1. Identificeren van wijzigingen binnen uw gemeente	2. Vaststelling materialiteit	3. Reikwijdte	4. Inschatting significante risico's	5. Conclusie significante risicogebieden
Kernactiviteiten	Tijdens onze interim-controlle hebben wij eventuele wijzigingen binnen uw gemeente vastgesteld en is de impact op onze controleaanpak daarvan bepaald. Deze hebben wij gerapporteerd en met u besproken in onze concept management-letter d.d. 30 oktober 2019; na deze datum zijn er geen (significante) wijzigingen geweest. De definitieve versie is aan u verzonden d.d. 23 maart 2020, met kenmerk 2020.083932/JI.	Bij de jaarrekening 2019 van de gemeente Zoetermeer verstrekken wij een goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid. De hierbij gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 3,8 miljoen respectievelijk € 11,4 miljoen. De rapportagetolerantie bedraagt € 100.000.	De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging d.d. 30 oktober 2019. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2019 voldoende voor de doelstelling van onze controle.	Onze planning beschrijft het proces van risico-inschatting, inclusief nadere informatie over de significante risico's die wij tijdens deze opdracht hebben geïdentificeerd. Onze bevindingen en conclusies met betrekking tot deze risico's zijn vermeld in deze rapportage. De significante risico's die wij hebben geïdentificeerd zijn: • Management override of controls • Waardering grondexploitatie	Wij wijzen u op onze conclusies met betrekking tot de significante controlerisico's. Wij merken op dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd ten aanzien van de significante risicogebieden.
Bevindingen	- De gemeente Zoetermeer heeft in 2019 stappen gezet en duidelijke vooruitgang gerealiseerd in het verder professionaliseren van de Verbijzonderde Interne Controle (VIC). Ook de aanlevering van de informatie met betrekking tot de grondexploitatie is verbeterd ten opzichte van 2018. - Er is sprake van een begrotingsonrechtmatigheid ten aanzien van de programma's "2. Samen leven en Ondersteunen", "3. Leefbaarheid, duurzaam en groen" en "4. Vrije tijd", die niet meetelt voor het oordeel. - Totale onzekerheden als gevolg van het ontbreken van productieverantwoording voor de WMO en de jeugdzorg bedragen € 2,1 miljoen respectievelijk € 1,6 miljoen. - In de grondexploitatie Oosterheem is een negatieve stelpost ingerekend van € 1,5 miljoen, vooruitlopend op een raadsbesluit om woningbouw te realiseren. In formele zin dient eerst een formeel raadsbesluit genomen te zijn inclusief de aanpassing van het programma naar woningbouw, voordat de financiële verwerking in de grondexploitatie kan plaatsvinden. Deze situatie speelt reeds meerdere jaren. Wij dringen dan ook aan op duidelijkheid door middel van een definitief raadsbesluit. Effect op de winstneming is € 281.000. - Wij hebben geen bevindingen ten aanzien van de controle op management override of controls.				
Kernpunten	- Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd. - Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen met betrekking tot het vermogen en resultaat. - Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen met betrekking tot de Wet normering topinkomens. - Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Zoetermeer. - Geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels.				
Verklaring	Wij verstrekken een goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekening 2019 van de gemeente Zoetermeer.				

De controle 2019 van de gemeente Zoetermeer

Managementsamenvatting 2019

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2019 van de gemeente Zoetermeer uitgevoerd, en geven hierbij een goedkeurende controleverklaring voor getrouwheid en rechtmatigheid af.

Met de opdrachtbevestiging 2019 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2019. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het controleprotocol 2019 (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het normenkader 2019.
- Het toetsingskader 2019.
- Controleprotocol WNT 2019.

Geen significante wijzingen in reikwijdte van de controle

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2019 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Zoetermeer

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente Zoetermeer die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage E bij deze rapportage.

Geen wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2019.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

02 Belangrijkste bevindingen en observaties

Belangrijkste bevindingen en observaties

Jaarrekening en jaarverslag

Wij hebben vastgesteld dat de grondslagen van de jaarrekening aanvaardbaar zijn en dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening.

Jaarrekening en jaarverslag

De jaarstukken 2019 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2019.
- De jaarrekening 2019 (het overzicht van baten en lasten met toelichting, de balans met toelichting, de SiSa-bijlage en het overzicht met taakvelden).
- Bijlagen.

In het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden met betrekking tot de vragen: wat hebben wij gedaan, wat hebben wij bereikt en wat heeft het gekost?

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat verklaringen van het bestuur in het jaarverslag en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2019.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Rechtmatigheid

Er is sprake van begrotingsoverschrijdingen op de programma's "2. Samen leven en Ondersteunen", "3. Leefbaarheid, duurzaam en groen" en "4. Vrije tijd", die niet meetellen voor het oordeel van de accountant.

Begrotingsoverschrijding

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2019, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de raad, zodat zij tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad als toezichthoudend orgaan.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2018 van de Commissie BBV. Wij hebben bij de controle op de jaarrekening vastgesteld dat er sprake is van begrotingsoverschrijdingen op de programma's "2. Samen leven en Ondersteunen", "3. Leefbaarheid, duurzaam en groen" en "4. Vrije tijd", die niet meetellen voor het oordeel van de accountant. Er is namelijk sprake van een hogere last die geheel of grotendeels wordt gecompenseerd door gerelateerde opbrengsten binnen het programma.

Rechtmatigheid onttrekking reserve

Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat een onttrekking uit de reserve groot onderhoud sportaccommodaties van circa € 2 miljoen is opgebouwd uit diverse besluiten. Een van de onderliggende besluiten betreft het memo financiële afwijkingen na het Tweede Tussenbericht 2019, dat op 10 januari 2020 aan uw gemeenteraad is verstrekt. Conform de kadernota rechtmatigheid dient de gemeenteraad over onttrekkingen uit de reserves vóór 31 december een besluit te nemen, dan wel dient de gemeenteraad hierover te zijn geïnformeerd. Zodoende is sprake van een onrechtmatige onttrekking van totaal € 160.000.

Rechtmatigheid Europese aanbestedingen

Gemeenten moeten opdrachten boven een jaarlijks door de Europese Commissie vast te stellen drempelwaarde Europees aanbesteden. Voor de jaarrekeningcontrole hebben wij getoetst of over 2019 de Europese aanbestedingsrichtlijnen zijn nageleefd. Op basis van onze werkzaamheden concluderen wij dat over 2019 geen sprake is van afwijkingen van de aanbestedingsrichtlijnen.

Begrotingsoverschrijdingen

<i>Programma 2</i>	Totaal € 8,3 miljoen
Samen leven en Ondersteunen	Deze overschrijding is volledig gemeld.
<i>Programma 3</i>	Totaal € 0,1 miljoen
Leefbaarheid, duurzaam en groen	Deze overschrijding is volledig gemeld.
<i>Programma 4</i>	Totaal € 1,5 miljoen
Vrije tijd	Deze overschrijding is volledig gemeld.

De geconstateerde kostenoverschrijdingen op de programma's die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt, hebben geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Sisa-bijlage en WNT-
verantwoording

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage of de WNT-verantwoording 2019 geconstateerd.

Sisa-bijlage

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota Verwachtingen accountantscontrole SiSa 2019. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden in de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage D van dit accountantsverslag. Tijdens de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd

de Wet normering topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt.

De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2019 niet meer bedragen dan € 194.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten de salarissen openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief - wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan - ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2019 hebben wij geen overschrijdingen van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de WNT en/of met betrekking tot de publicatieverplichtingen van de WNT.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Grondexploitaties

Op deze pagina hebben wij overige aangelegenheden opgenomen ten aanzien van de jaarrekening 2019.

Grondexploitaties

Actualisatie

Veruit de grootste balanspost met betrekking tot onderhanden projecten betreft de voorraden (grondexploitaties). Wij hebben vastgesteld dat de grondexploitaties zijn geactualiseerd. De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot 3 P's:

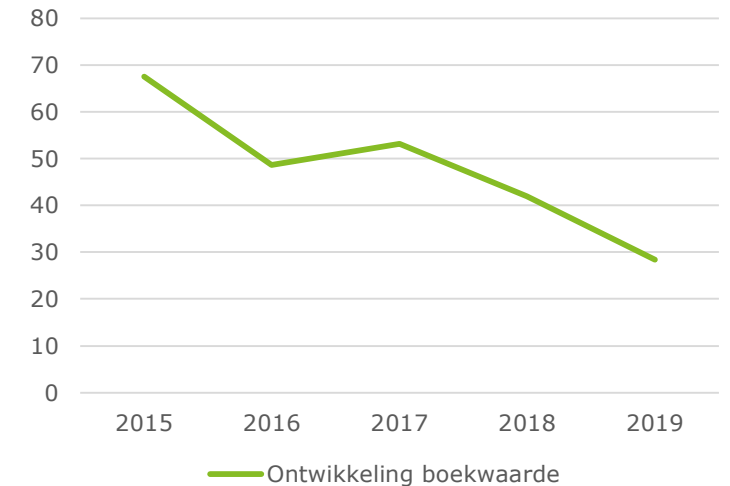
- *Planning*: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt? Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- *Programmering*: in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel, appartementen, etc.) in de projecten, in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- *Prijs*: de verkoopprijzen van woningen en dus van grond hebben langere tijd onder druk gestaan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

De 3 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw Meerjarenprognose Grondexploitaties (MPG).

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen; met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente; met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?

Totale boekwaarde bouwgronden in exploitatie (in miljoen euro)

NB: de boekwaarde neemt af, dit wordt met name veroorzaakt doordat enkele plannen met een hoge boekwaarde en een verliesvoorziening zijn afgesloten.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Grondexploitatie

Op deze pagina hebben wij overige aangelegenheden opgenomen ten aanzien van de jaarrekening 2019.

Grondexploitatie

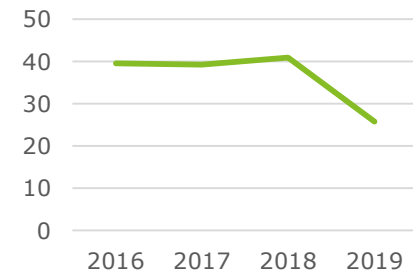
De grondexploitatie zijn door u voor de jaarrekening 2019 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd), en waar nodig zijn door u de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd, en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Uit 2019 is op basis hiervan de verliesvoorziening bepaald op € 25,8 miljoen (2018: € 40,9 miljoen). Deze is opgenomen in de voorziening negatieve plannen, om de naar verwachting niet meer met verkopen goed te maken kosten te dekken. Hiervan is € 13,9 miljoen verwerkt als correctie op de boekwaarde, en is € 11,9 miljoen opgenomen als afzonderlijke voorziening 'nadelige complexen grondbedrijf'. Deze verwerkingswijze is in overeenstemming met het BBV. Een overzicht van de ontwikkeling in boekwaarden van de belangrijkste grondexploitatie en de omvang van de voorziening ter dekking van 'negatieve plannen' (verliezen) treft u hier aan.

Doordat enkele plannen met een verwacht negatief resultaat, waarvoor een voorziening was opgenomen, zijn afgesloten is er sprake van een forse daling van de voorziening. De getroffen voorziening is namelijk aangewend om het verwachte negatieve resultaat definitief als verlies te nemen.

Zoals blijkt uit de figuren hiernaast, nemen de nog te maken kosten en de nog te realiseren opbrengsten af, en wordt een tekort van in totaal € 9,7 miljoen op eindwaarde verwacht (2018: € 20,7 miljoen). Deze (verwachte) uitkomsten zijn in belangrijke mate afhankelijk van de uitgangspunten voor de planning (fasering). Het verwachte negatieve resultaat is in 2019 afgenomen. Dit komt doordat een aantal projecten is afgesloten.

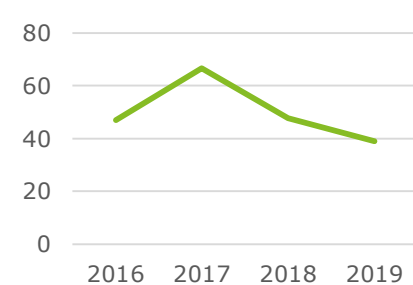
Ontwikkeling van de verliesvoorziening (in miljoen euro)

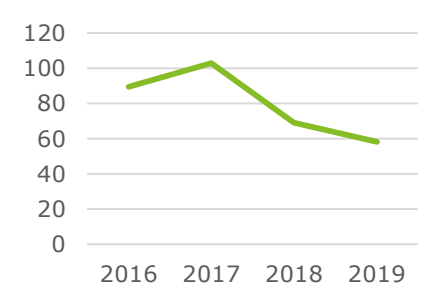
Ontwikkeling van het verwachte resultaat op eindwaarde (in miljoen euro)

Ontwikkeling van de nog te realiseren kosten (in miljoen euro)

Ontwikkeling van de nog te realiseren opbrengsten (in miljoen euro)

Belangrijkste bevindingen en observaties

Grondexploitaties

Op deze pagina hebben wij overige aangelegenheden opgenomen ten aanzien van de jaarrekening 2019.

Grondexploitaties

Deloitte Real Estate

In 2019 hebben wij de interne specialisten van Deloitte Real Estate ingezet voor het beoordelen van de grondexploitatie Palenstein - Herstructurering en Oosterheem. Bij Palenstein - Herstructurering ligt de focus met name op de kostenprognose en bij Oosterheem op de geraamde opbrengsten. Tevens heeft Deloitte Real Estate conform voorgaand jaar de totale programmering woningbouw en bedrijventerrein beoordeeld. Wij vragen in dit kader uw aandacht voor de kwaliteit van de geleverde onderbouwing bij de grondexploitatieberekeningen en de onderliggende schattingen.

Inhoudelijk is bij het project Oosterheem vastgesteld dat er in de calculatie rekening is gehouden met een omzetting van bedrijventerrein naar woningbouw. Bij deze omzetting is rekening gehouden met een negatief bedrag in de raming van de opbrengsten. Er wordt een lagere opbrengst verwacht. Doordat het uitgeefbaar gebied kleiner wordt, is de verwachting dat de opbrengsten met circa € 1.500.000 dalen. Dit is gedaan vooruitlopend op een te nemen besluit van de gemeenteraad om woningbouw te realiseren op de T-strook. In formele zin dient eerst een formeel raadsbesluit genomen te zijn inclusief de aanpassing van het programma naar woningbouw, voordat de financiële verwerking in de grondexploitatie kan plaatsvinden. Overigens speelt deze situatie reeds meerdere jaren. Wij hebben hierover eerder gerapporteerd en dringen daarom wel aan op duidelijkheid door middel van een definitief raadsbesluit.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Overige aangelegenheden

Op deze pagina hebben wij overige aangelegenheden opgenomen ten aanzien van de jaarrekening 2019.

Gemeenschappelijke Regeling Bleizo

Uw gemeente participeert tezamen met de gemeente Lansingerland in de Gemeenschappelijke Regeling Bleizo. Bleizo heeft als doel te bevorderen dat de Vervoersknoop Bleizo wordt gerealiseerd en dat het gebied rondom de Vervoersknoop wordt ontwikkeld tot een hoogwaardig gebied. In deze gemeenschappelijke regeling wordt een grondexploitatie uitgevoerd. De grondexploitatie kende tot 2019 een negatief resultaat. Uw gemeente stond op basis van oude afspraken voor een groter deel garant dan de gemeente Lansingerland.

Deze garantstelling is gedurende 2019 komen te vervallen, waardoor er sprake is van gelijke verhoudingen. Met de actualisatie van de grondexploitatie ultimo 2019 is gebleken dat de grondexploitatie niet langer een negatief resultaat heeft. Dit heeft tot gevolg dat de verliesvoorziening van € 2,3 miljoen vrijgevallen is. Vanwege het grote financiële belang van deze organisatie voor uw jaarrekening hebben wij auditinstructies verstrekt. Wij hebben vastgesteld dat deze zijn opgevolgd.

Wij hebben bij onze review vastgesteld dat de grondexploitatie Bleizo een looptijd heeft van langer dan 10 jaar. Het BBV schrijft voor dat er in deze gevallen beheersmaatregelen getroffen moeten worden. De belangrijkste beheersmaatregel is dat na 10 jaar de opbrengsten niet meer geïndexeerd worden en de kosten wel. Wij hebben vastgesteld dat de indexatie voor beide componenten niet plaatsvindt na 10 jaar. Hierdoor komt de beheersmaatregel te vervallen. Het gekwantificeerde effect van deze omissie bedraagt € 0,2 miljoen. Wij vragen uw aandacht voor het risico dat hiermee samenhangt.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Overige aangelegenheden

Op deze pagina hebben wij overige aangelegenheden opgenomen ten aanzien van de jaarrekening 2019.

Sociaal domein (3 decentralisaties)

Voor de jaarrekeningcontrole 2019 hebben wij - met inachtneming van de Audit Alert Sociaal Domein van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) - de door uw gemeente getroffen maatregelen om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (WMO en jeugd) geëvalueerd.

De gemeente Zoetermeer heeft in 2019 net als in eerdere jaren de getrouwheid (inclusief prestatielevering) en de rechtmatigheid van de PGB-bestedingen zelfstandig vastgesteld. In dit kader heeft de gemeente een klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd, een verbijzonderde interne controle uitgevoerd op de juiste en rechtmatige toekenning van PGB-budgetten, en een analyse uitgevoerd op de bestedingen versus de budgetten. Hierbij zijn de afwijkingen verklaard. Op grond hiervan heeft de gemeente toereikende interne-controlewerkzaamheden uitgevoerd om de onzekerheden rondom de PGB-bestedingen weg te nemen.

Uw gemeente voert de jeugdwet uit in H10-verband, in samenwerking met een aantal andere gemeenten. De WMO heeft uw gemeente volledig in eigen beheer. Voor beide onderdelen is uw gemeente voor de getrouwe en rechtmatige verantwoording deels afhankelijk van de gecontroleerde verantwoordingen van de zorgleveranciers.

Bij het ontbreken van gecontroleerde verantwoordingen van de zorgleveranciers, is er geen sprake van voldoende en geschikte controle-informatie en merken wij deze bestedingen aan de jeugdzorg en WMO als onzeker aan. Voor 2019 gaat dit voor de WMO en de jeugdzorg om een bedrag van € 2,1 miljoen respectievelijk € 1,6 miljoen.

De afhankelijkheid van de gecontroleerde verantwoordingen van de zorgaanbieders kan door u worden verkleind door zelfstandig werkzaamheden uit te voeren op de prestatielevering van de zorg, vergelijkbaar met de werkzaamheden die u heeft uitgevoerd voor de PGB's.

Belangrijkste bevindingen en observaties

Fraude als onderdeel van onze controle

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude.

Fraude als onderdeel van onze controle

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptiewetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgen met anticorruptieregels. Begin 2020 heeft uw gemeente een memo vastgesteld waarin organisatiebreed in beeld is gebracht op welke manier aandacht is voor fraude. Onderdeel hiervan is het opnieuw vast laten stellen van het integriteitsbeleid. Wij onderschrijven het belang hiervan.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de auditcommissie. Tijdens deze gesprekken heeft het college aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft het college ook voorbeelden gegeven van de manier waarop het deze beheerst.

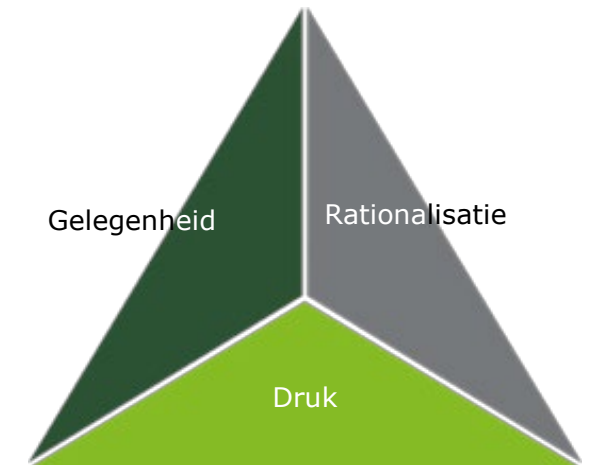
In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruikmaking van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne-beheersingsomgeving. De frauderisicoanalyse (inclusief het corruptierisico) van uw gemeente is gereed.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

03 Interne- beheersingsomgeving

Interne-beheersingsomgeving

Verbeterpunten in de interne beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2019 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2019.

De belangrijkste bevindingen uit onze managementletter 2019

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2019 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2019. Wij hebben vastgesteld dat de interne beheersing in de basis op orde is. In de tabel Hieronder hebben wij een samenvatting opgenomen van de bevindingen die wij naar aanleiding van de interim-controle hebben gerapporteerd.

Onderwerp	Bevinding
Grondtransacties	Er heeft in 2019 géén actualisatie van de nota grondprijzen plaatsgevonden. Deze handelswijze is niet in overeenstemming met de door de raad vastgestelde nota Grondbeleid, waarin is opgenomen dat een jaarlijkse update zou moeten plaatsvinden. Tevens is bij de controle van de grondtransacties vastgesteld dat er bij de geselecteerde grondverkoop sprake is van een afwijking van de grondprijs ten opzichte van de nota Grondprijzen. Namelijk: de overeengekomen grondprijs per vierkante meter is € 5 lager dan de in de nota Grondprijzen (2018) genoemde ondergrens. De totale afwijking bedraagt hiermee € 30.000 en is daarmee kleiner dan onze rapportagetolerantie.
IT-audit	Uw gemeente heeft op basis van een kosten-batenanalyse ervoor gekozen om het gebruik van IT-controls en de inzet van IT-auditors tijdens onze controle niet verder te optimaliseren. Wij zullen derhalve ook in de toekomst niet kunnen steunen op de IT-controls binnen uw gemeente.
Garantstelling LangeLand Ziekenhuis	De financiële positie van Nederlandse ziekenhuizen is de afgelopen maanden uitgebreid in het nieuws geweest. Het Zoetermeerse LangeLand Ziekenhuis is hierop geen uitzondering. Vanuit onze rol als uw accountant wijzen wij u op de financiële risico's die uw gemeente loopt ingevolge de garantstelling die door uw gemeente is afgegeven. Wij hebben de position paper verkregen en daarbij vastgesteld dat de toelichting in de jaarrekening accuraat is.
Doorontwikkeling verbijzonderde interne controle	Wij hebben vastgesteld dat de verbijzonderde interne controle inhoudelijk goed wordt uitgevoerd. Met ingang van 2021 moet het college een rechtmatigheidsverantwoording opstellen en afgeven. Om hier verder invulling aan te geven maakt uw gemeente gebruik van het Key Control Dashboard. Met behulp van dit systeem worden de interne controles vastgelegd en gedocumenteerd. Mede in het licht van de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording hebben wij diverse aandachtspunten benoemd.

Interne-beheersingsomgeving

Verbeterpunten in de interne beheersing

Betrouwbaarheid en continuïteit automatiseringsomgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen binnen uw organisatie een steeds dominantere plaats in met het oog op een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering.

De uitkomsten zijn door ons gerapporteerd in de managementletter 2019. In de managementletter hebben wij gerapporteerd dat medio september 2019 een afspraak heeft plaatsgevonden tussen de gemeente, Deloitte Accountants en de IT-specialisten van Deloitte waarin door uw gemeente mondeling is aangegeven dat de gemeente niet ingaat op het voorstel van de IT-specialisten van Deloitte om een IT-audit in opzet en bestaan uit te voeren. De gemeente voert zelf interne controles uit op de GITC's en applicatiecontroles aan de hand van de auditsoftware-tool Key Control Dashboard en is voornemens deze interne controles te intensiveren.

De aanpak van Deloitte ten aanzien van de effectiviteit van de interne beheersing van de IT-omgeving van uw gemeente zal beperkt blijven tot het jaarlijks uitvoeren van een update over de IT-organisatie, IT-ontwikkelingen en voortgang op de door Deloitte eerder geconstateerde gebreken. Er zal niet gesteund kunnen worden op de effectiviteit van de GITC's en applicatiecontroles in het kader van de jaarrekeningcontrole.

In 2018 hebben wij geconstateerd dat een medewerker zogenoemde ongelimiteerde databasemanager-rechten heeft in het IT-systeem. Wij hebben begrepen dat in 2019 er geen wijziging in deze rechtenstructuur heeft plaatsgevonden. Ten aanzien van de eerder genoemde bevinding hebben wij aanvullende werkzaamheden verricht om vast te stellen dat er geen onrechtmatig gebruik is gemaakt van deze rechten. Wij hebben bij deze uitgevoerde werkzaamheden geen bevindingen.

04 De financiële positie van uw gemeente

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van de ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2018 afgenomen

In het BBV, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2019 bedraagt € 6,6 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds circa € 11 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2019 € 4,4 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (in € 1.000)	2019	2018	2017	2016
Eigen vermogen per 1 januari	246.201	245.623	247.147	253.833
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 10.967	-/- 9.094	-/- 2.993	-/- 14.824
Gerealiseerd resultaat	4.368	9.672	2.938	8.138
Totaal ('saldo van baten en lasten')	-/- 6.599	578	-/- 55	-/- 6.686
Correctie reserve onderhoud afval			-/- 1.469	
Eigen vermogen per 31 december	239.602	246.201	245.623	247.147

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2019 57,3% van het balanstotaal (2018: 56,6% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit de in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in de reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

De financiële positie van uw gemeente

Exploitatieresultaat 2019	Rekening 2019		Begroting 2019		Vershil
Totale baten	355.781		351.367		
Totale lasten	362.380		367.164		
Gerealiseerd saldo van baten en lasten		-6.599		-15.797	-9.198
Af: stortingen in reserves	16.983		12.752		
Bij: onttrekkingen aan reserves	27.950		27.293		
Saldo mutaties reserves		10.967		14.541	3.574
Gerealiseerd resultaat		4.368		-1.256	

De exploitatie over 2019 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 6,6 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 15,8 miljoen. Dit is een verschil van afgerond € 9,2 miljoen. Hier staat ten opzichte van de begroting een nadeel op de mutaties in reserves tegenover van € 3,6 miljoen. Per saldo is sprake van een verschil ten opzichte van de begroting 2019 van € 5,6 miljoen.

Het grootste voordeel in de baten doet zich voor in de Alg. dekkingsmiddelen en onvoorzien (€ 9 miljoen) en het grootste nadeel op programma 7 “Inrichting van de stad” (€ 7,6 miljoen). De grootste afwijkingen in de lasten doen zich voor in programma 2 “Samen leven en Ondersteunen” (€ 8,2 miljoen, hogere lasten t.o.v. begroot) en programma 7 “Inrichting van de stad” (€ 7,9 miljoen, lagere lasten t.o.v. begroot).

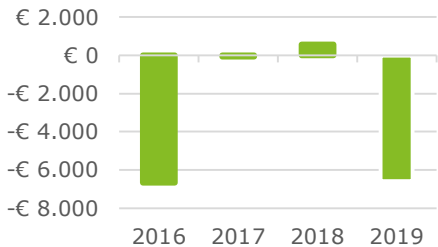
Voor een gedetailleerd inzicht in de afwijkingen en de verklarende toelichting hierbij, verwijzen wij u naar de toelichtingen per programma, onderdeel “Toelichting op het overzicht van baten en lasten”, zoals opgenomen in de programmaverantwoording in uw jaarstukken 2019.

Wij zien dat uw reservepositie ten opzichte van het landelijk gemiddelde solide is te noemen. Uw schuldquote is laag ten opzichte van andere vergelijkbare gemeenten. Relatief hoge reserves en een lage schuldpositie betekenen derhalve een sterke vermogenspositie van de gemeente Zoetermeer. Deze zal nog verder worden versterkt door de verkoop van de Eneco-aandelen in 2020.

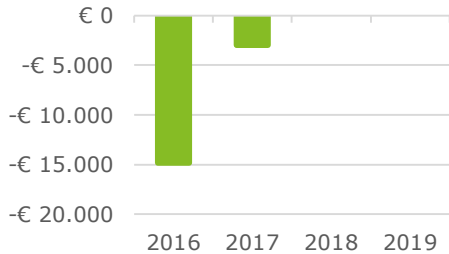
Daartegenover staat dat uw gemeente moeite heeft om de structurele lasten in de begroting te dekken met structurele opbrengsten. Op dat aspect van de financiële positie heeft uw gemeente een uitdaging en uiteraard komen daar de mogelijk structurele effecten van de COVID-19-crisis bij. Hoewel uw gemeente een sterke vermogenspositie heeft, vraagt dit om de nodige aandacht en keuzes.

Op pagina 9 van deze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

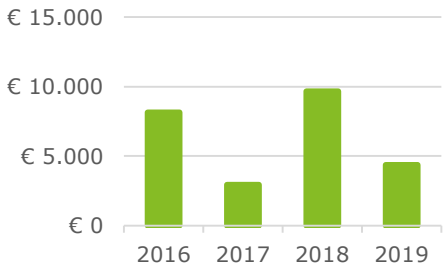
Saldo van baten en lasten (x 1.000)

Mutaties in reserves (x 1.000)

Gerealiseerd resultaat

Het weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is licht gedaald

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt, inclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 10,5 miljoen (2018: € 17,2 miljoen). Er is dus sprake van een daling van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2019 ten opzichte van 2018.

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf Weerstandsvermogen (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kansinschatting van het zich voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en wordt aangegeven welke risico's zijn verdwenen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de grootste risico's.

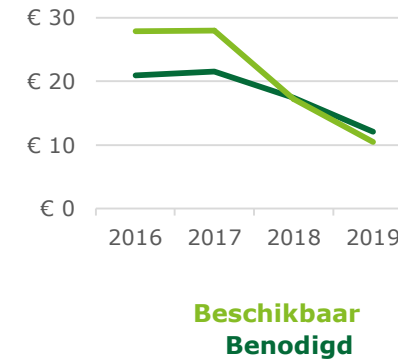
Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie door middel van een simulatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is bij het vastgestelde zekerheidspercentage.

Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 12,1 miljoen (2018: € 17,4 miljoen), inclusief de risico's van grondexploitaties van € 5,0 miljoen (2018: € 5,8 miljoen) die inhoudelijk worden toegelicht in de paragraaf Grondbeleid (hoofdstuk 2.2.7 in het jaarverslag). Ten opzichte van 2018 is sprake van een daling van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 5,3 miljoen.

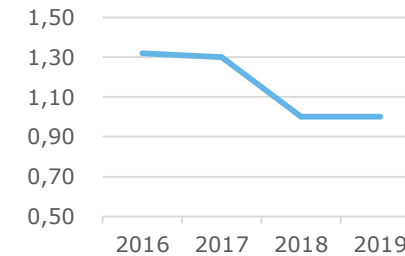
De daling van de beschikbare weerstandscapaciteit en de daling van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen ultimo 2019 is afgenomen naar 0,9 in 2019 (2018: 1,0).

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie verwijzen wij u naar paragraaf 2.2.2 "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" in uw jaarverslag 2019.

Weerstandscapaciteit (in miljoen)

Ratio weerstandscapaciteit

05 Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Communicatie met het management

Onze communicatie met het management

Bevestigingen van het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de onderneming de volledige medewerking verleend, en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Onderhoud in jaarrekening

Ter egalisatie van de in de tijd onregelmatig gespreide kosten, zoals groot onderhoud, maakte uw gemeente in het verleden veelal gebruik van onderhoudsvoorzieningen. Voorzieningen die worden gevormd om onderhoudslasten van een kapitaalgoed over een aantal jaren te egaliseren kunnen alleen worden ingesteld en gevoed op basis van een beheerplan van het desbetreffende kapitaalgoed. De commissie BBV doet de aanbeveling om ten minste eenmaal in de vier jaar de onderhoudsplannen te actualiseren. In het verleden zijn een aantal van uw onderhoudsvoorzieningen omgezet naar bestemmingsreserves.

De provincie adviseert, vanuit haar rol als toezichhouders, om groot onderhoud via onderhoudsvoorzieningen te laten verlopen, en niet langdurig gebruik te maken van bestemmingsreserves voor dit doel. De toets van het onderhoudsplan heeft vanwege de verslaggingsregels een prominenter rol binnen onze controle wanneer het onderhoud via een voorziening verloopt dan wanneer dit via een bestemmingsreserve verloopt. Wanneer er sprake is van een actueel en sluitend beheerplan adviseren wij u om conform het advies van de provincie de bestemmingsreserves voor onderhoud om te zetten naar onderhoudsvoorzieningen.

Overige aangelegenheden

Communicatie met het management

Impact coronavirus

Nederland is in de greep van het coronavirus. Waar enkele weken geleden de maatregelen nog betrekking hadden op enkele eenvoudige tips rondom het schudden van handen en wij de ontwikkelingen in de andere (Europese) landen op de voet volgden, is Nederland sinds enkele weken massaal aan het thuiswerken en worden er in het verlengde van de landen om ons heen verdere maatregelen genomen die grote impact hebben op de samenleving. De uitdagingen die deze maatregelen met zich meebrengen zijn voor iedere organisatie verschillend.

In de jaarrekening heeft u een passage opgenomen over de mogelijke gevolgen van het coronavirus voor de gemeente Zoetermeer. Dit heeft u opgenomen in paragraaf 3.6 *Bijzondere gebeurtenissen na balansdatum* van de jaarrekening. Deze gevolgen hebben geen impact op de cijfers per 31 december 2019, maar raken wel de bedrijfsvoering voor 2020. Voor de jaarstukken 2019 dienen de gevolgen van het coronavirus te worden beschouwd als een 'gebeurtenis na balansdatum'. De gevolgen van het coronavirus geven geen nadere informatie over de feitelijke situatie per balansdatum, zijnde 31 december 2019, maar wél over de omstandigheden die zijn ontstaan ná deze datum.

Wij hebben eveneens in de controleverklaring een verplichte paragraaf opgenomen ter benadrukking van de impact van het coronavirus.

06 Bijlagen

Bijlage A - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

Overzicht van niet-gecorrigeerde controleverschillen. Wij krijgen een schriftelijke bevestiging van het management waarin is vermeld dat, na overweging van al deze niet-gecorrigeerde posten, zowel individueel als in totaal, binnen de context van de jaarrekening als geheel, geen aanpassingen nodig zijn. De volgende niet-gecorrigeerde afwijkingen zijn gedurende onze controle geïdentificeerd:

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout		
• Winstneming grondexploitatie Oosterheem	€ 281.000	€ 281.000
• Nagekomen correcties	€ 507.000	€ 507.000
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook getrouwheidsfout		
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	€ 788.000	€ 788.000
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	€ N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten		
Begrotingsonrechtmatigheid eigen vermogen (onttrekking uit reserve groot onderhoud sportaccommodaties, na 31 december)	€ 160.000	
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 948.000	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage B - Onzekerheden in de controle

Overzicht van onzekerheden in de controle. Wij krijgen een schriftelijke bevestiging van het management waarin is vermeld dat, na overweging van deze onzekerheid, zowel individueel als in totaal, binnen de context van de jaarrekening als geheel, geen aanpassingen nodig zijn. De volgende onzekerheden zijn gedurende onze controle geïdentificeerd:

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheden		
• WMO, ontbreken productieverantwoording	€ 2.154.558	€ 2.154.558
• Jeugd, ontbreken productieverantwoording bij H10	€ 1.550.347	€ 1.550.347
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid		
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid		
(Sub) Totaal onzekerheden in de controle getrouwheid	€ 3.704.905	€ 3.704.905
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid		
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-staatssteun)		
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)		
Overige onzekerheden inzake de rechtmatigheid		
Totaal onzekerheden in de controle rechtmatigheid	€ 3.704.905	

Bijlage C - Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om het bestuur in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening. De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat het bestuur deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Niet van toepassing.	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage D - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder Sisa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
BZK C1	Regeling Reductie Energiegebruik	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D10	Volwasseneneducatie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW23 E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2019	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente 2019	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H4	Specifieke uitkering Sport	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Strekking controleverklaring rechtmatigheid: Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid: Goedkeurend

Bijlage E – Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Zoetermeer in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen. Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor een tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking hiervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt, waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controle-opdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheidsevaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze organen te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Bijlage E – Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid

Rotatie van teamleden

Een te grote mate van vertrouwdheid kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken. Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van de leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen. Het kan dan ook vereist zijn om teamleden te vervangen. Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de gemeente Zoetermeer te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam, heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

This report has been prepared solely for the use of the Audit Committee, Supervisory Board and Executive Board of gemeente Zoetermeer and should not be distributed or quoted in whole or in part without our prior written consent. No responsibility to any third party is accepted as the report has not been prepared for, and is not intended for, any other purpose. As a consequence, we do not assume any liability or duty of care to any other person to whom this report is shown or into whose hands it may come.

The matters raised in this report are those which have come to our attention as a result of our audit and are those that we believe we need to bring to your attention. They are not a comprehensive record of all the matters arising and in particular we cannot be held responsible for reporting all risks in the business or all internal control weaknesses. Any conclusion, opinion or comments expressed herein are provided within the context of our opinion on the financial statements as a whole, which will be expressed in our auditor's report. Similarly, the comments, observations and recommendations involving systems and procedures should not be read as an opinion on the internal control structure and its operation.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu, a UK Private Company limited by guarantee, and its network of member firms. Neither Deloitte Touche Tohmatsu nor any of its member firms has any liability for each other's acts or omissions. Each of the member firms is a separate and independent legal entity operating under the names of "Deloitte", "Deloitte & Touche", "Deloitte Touche Tohmatsu", or other related names.

© 2020 Deloitte Accountants B.V. All rights reserved.

Member of Deloitte Touche Tohmatsu Limited